

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν* του Λεόντιου Μαχαιρά)

Ο Λεόντιος Μαχαιράς, συγγραφέας ενός πολύ σημαντικού [χρονικού](#) για τη φραγκοκρατούμενη Κύπρο, έχει απασχολήσει επανειλημμένα τη σύγχρονη έρευνα, η οποία δεν έχει καταλήξει σε οριστικά και ομόφωνα συμπεράσματα σχετικά με τα καθέκαστα της ζωής και της εν γένει δραστηριότητάς του. Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, τα χρονικά όρια της ζωής του εκτείνονται περίπου από το 1360 (ή, κατά μία άλλη εκδοχή, το 1380) έως το 1432, ενώ η σύνταξη του έργου του οριοθετείται ανάμεσα στα 1426 και 1431/2 (Πιερής 1991, 301-348). Ωστόσο, δεν μπορεί να αποκλειστεί με βεβαιότητα η μετάθεση του τελικού ορίου του βίου του ύστερα από το καλοκαίρι του 1458, αφού δεν έχει αποδειχτεί επαρκώς η προτεινόμενη πλαστότητα του τελευταίου, συνοπτικού τμήματος (για τα έτη 1432-1458) του *Χρονικού* του (Κεχαγιόγλου 1999, 72). Η ελληνορθόδοξη οικογένειά του φαίνεται ότι διατηρούσε στενές σχέσεις με τη δυναστεία των Λουζινιάν, τους οποίους οι Μαχαιράδες υπηρέτησαν από διάφορες θέσεις (Κεχαγιόγλου 1999, 72· Ζήρας 2007, 1366)· ανάλογες, διπλωματικές υπηρεσίες προσέφερε σποραδικά και ο ίδιος ο Λεόντιος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι κατείχε κάποια υψηλή αυλική θέση που να του επιτρέπει να ελέγχει –όπως συνήθως αναφέρεται– σημαντικές (και απόρρητες) πληροφορίες, πολύτιμες για τη συγγραφή του έργου του (Κεχαγιόγλου 1999, 72). Σε κάθε περίπτωση, τα ελάχιστα γνωστά βιογραφικά στοιχεία, που προέρχονται κυρίως από το ίδιο το *Χρονικόν*, υποδεικνύουν ότι ο Λεόντιος ήταν κάτοχος κάποιας μόρφωσης και γλωσσομαθής, πολύ καλός γνώστης της γαλλικής, γεγονός που, όπως φαίνεται, έπαιξε καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του έργου του.

Το τελευταίο έφτασε ως τις μέρες αποκλειστικά μέσω μιας χειρόγραφης παράδοσης που περιλαμβάνει τρεις μεταγενέστερους κώδικες, οι οποίοι επιμερίζονται σε δύο διασκευές/παραλλαγές με αρκετές διαφορές μεταξύ τους: η πρώτη παραλλαγή εκπροσωπείται από το πληρέστερο βενετικό χειρόγραφο Marcianus gr. VII (16ος αι.), το οποίο παραδίδει τον τίτλο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν*· η

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν* του Λεόντιου Μαχαιρά)

δεύτερη περιέχεται στο συντομότερο, δημοδέστερο γλωσσικά, αλλά περισσότερο χασματικό, χειρόγραφο της Οξφόρδης (16ος αι.) καθώς και στο (ελάχιστα μελετημένο) απότοκό του χειρόγραφο της Ραβέννας (17ος αι.), τα οποία διασώζουν τον ελαφρώς παραλλαγμένο τίτλο *Εξήγησις παλαιάς ιστορίας νήσου Κύπρου, λεγόμενη Κρόνικα*. Οι σημαντικές, πρωτίστως γλωσσικές και υφολογικές, και δευτερευόντως ως προς το περιεχόμενο, αποκλίσεις των τριών μαρτύρων καθιστούν πρακτικά αδύνατο τον καταρτισμό μιας «ενιαίας γλωσσικής» κριτικής αποκατάστασης του κειμένου με σταχυολόγηση και επιλογή ανάμεσα στις διαφορετικές γραφές (Πιερής 1993, 347-348): προτιμότερη είναι η έκδοση κατά κώδικα ή, έστω, μια παράλληλη, συνοπτική παρουσίαση και των τριών χειρογράφων, πρακτική που σε γενικές γραμμές ακολουθήθηκε από τους εκδότες του στο παρελθόν.

Η πρώτη σύγχρονη έκδοση του κειμένου έγινε από τον Κωνσταντίνο Σάθα (1874) βάσει του χειρογράφου της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης και την ακολούθησε λίγο αργότερα η δίτομη, γαλλική έκδοση του ίδιου σε συνεργασία με τον Miller (Sathas & Miller 1881-1882). Το εγχείρημα του R. M. Dawkins (1932) είναι μια «συνδυαστική» κριτική έκδοση, βασισμένη στα τότε δύο γνωστά χειρόγραφα, βενετικό και οξφορδιανό, αποτελούμενη επίσης από δύο τόμους, από τους οποίους ο πρώτος περιέχει το κείμενο μαζί με αγγλική μετάφραση και ο δεύτερος τα σχόλια και πλούσιο γλωσσάριο. Η τελευταία προσθήκη στην εκδοτική ιστορία του κειμένου είναι των Μιχάλη Πιερή και Άγγελ Νικολάου-Κονναρή (2003) και παρουσιάζει και τα τρία χειρόγραφα, παράλληλα, σε μια διπλωματική έκδοση. Θα πρέπει να διευκρινίσουμε πως για τις ανάγκες της παρούσας ανθολόγησης χρησιμοποιήθηκε η πρώτη έκδοση, του Σάθα.

Ειδολογικά, το κείμενο αποτελεί ένα κράμα παραδοσιακής μεσαιωνικής [χρονογραφίας](#) και υστερομεσαιωνικού δυναστικού και τοπικού χρονικού – είδους πολύ αγαπητού στις σύγχρονες δυτικές γραμματείες, που είχε προηγουμένως δοκιμαστεί και στον δημόδη ελληνικό λόγο με το εκτενές *έμμετρο* (και λατινογενές όσον αφορά την ιδεολογία του) [Χρονικόν του Μορέως](#) (14ος αι.). Από την πρώτη δανείζεται την επέκταση του ορίζοντα της αναφοράς σε πολύ παλαιότερα θρησκευτικοπολιτικά γεγονότα, ενώ από το δεύτερο την περισσότερο σύγχρονη και «καθαρά τοπική στόχευση και εμβέλεια» (Κεχαγιόγλου 2001, 48). Έτσι, μπορεί η αφήγηση να ξεκινά από την επίσκεψη της Αγίας Ελένης και τη συνακόλουθη εδραίωση του

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν του Λεόντιου Μαχαιρά*)

χριστιανισμού στο νησί (4ος μ.Χ. αιώνας), εντούτοις στην πορεία κάνει ένα μεγάλο χρονικό άλμα και εστιάζει κυρίως στην εποχή των Σταυροφοριών και της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο, καταλήγοντας στη βασιλεία του Ιωάννη Β' (τουλάχιστον ως την άνοδό του στον θρόνο το 1432 ή ως και τον θάνατό του το 1458, αν δεχτούμε τη γνησιότητα του τελευταίου τμήματος). Ο συμφυρμός αυτών των δύο διακριτών παραδόσεων έχει ξεσηκώσει έριδες όχι μόνο γύρω από τα ειδολογικά συμφραζόμενα αλλά και τις ιδεολογικές προϋποθέσεις του έργου, αφού κατά καιρούς το περιεχόμενό του έχει ερμηνευθεί είτε ως αντανάκλαση των φιλοδυτικών αισθημάτων του συγγραφέα υπό την ισχυρή επίδραση της φραγκικής αποικιοκρατίας είτε ως έκφραση του φιλοπατριωτισμού του και της βυζαντινής-ελληνορθόδοξης παράδοσης (βλ. Πιερής 2012). Παραμερίζοντας τα προηγούμενα διχαστικά διλήμματα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι το έργο ιδεολογικά εδράζεται σε ένα υπόβαθρο πολιτιστικής ώσμωσης (Πιερής 2012, 576), όπου αναχωνεύονται δημιουργικά οι κατακτήσεις της προγενέστερης βυζαντινής ιστοριογραφίας/χρονικογραφίας καθώς και της σύγχρονης πεζής δυτικής παραγωγής (Κεχαγιόγλου 1999, 74-75), στο παράδειγμα της οποίας ο Μαχαιράς οφείλει προφανώς πολλά για τη συστηματική χρήση της κυπριακής διαλέκτου.

Στο στοιχείο αυτό έγκειται και η μεγάλη σημασία του *Χρονικού*, το οποίο κατέχει την πρωτιά «στην ιστορία της ελληνόγλωσσης πεζογραφικής αφήγησης» με «τη χρήση μιας σχεδόν αμιγούς, και με λίγους αρχαϊσμούς ή ξενικά απολιθώματα, ιδιοματικής-τοπικής μορφής της υστερομεσαιωνικής ελληνικής» (Κεχαγιόγλου 1999, 75). Η επιλογή αυτή ακολουθεί βέβαια μια τοπική παράδοση χρήσης της καθομιλουμένης ή κάποιας τυποποιημένης μορφής της, που ανάγεται στον 13ο αιώνα και σε κείμενα ποικίλου χαρακτήρα (Χόλτον 2000, 246), ωστόσο τώρα, για πρώτη φορά, λειτουργεί ως όχημα της εκφοράς μιας πιο εκτεταμένης και συνθετικής αφήγησης. Το αποτέλεσμα ισοδυναμεί με ένα (λογοτεχνικό) επίτευγμα πρώτης σειράς, αν αναλογιστούμε την έλλειψη κάποιου υποδείγματος σε δημόδη γλώσσα, την οποία ο συγγραφέας προσπερνά καταφεύγοντας αβίαστα στις λύσεις που προσφέρει η καθομιλουμένη του καιρού του και της αυλής των Λουζινιάν, που ωρρίτερα είχε προκρίνει το δημόδες κυπριακό ιδίωμα ως επίσημη νομοθετική γλώσσα του βασιλείου της Κύπρου, με τη μετάφραση των περίφημων *Ασιζών* (Vitti 2003, 44-45).

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν* του Λεόντιου Μαχαιρά)

Όμως, πέρα από την αναγνωρισμένη και ιδιαίτερα προβεβλημένη αξία του γλωσσικού του υλικού «που μνημειώνει την πολιτισμική συνέχεια της κυπριακής κοινωνίας και συνδέει τα ελληνιστικά χρόνια με τον Μεσαίωνα» (Ζήρας 2007, 1366), από τους μελετητές αναγνωρίζεται και η σημασία του *Χρονικού* ως ιστορικού τεκμηρίου –ειδικά για τα ύστερα γεγονότα (1382-1458), στα οποία παρατηρείται και προσωπική εμπλοκή του Μαχαιρά–, όπου αξιοποιούνται ποικίλες πηγές, γραπτές (π.χ. προγενέστερα χρονογραφικά κείμενα, επίσημα κρατικά έγγραφα κ.ά.) και προφορικές (λ.χ. διηγήσεις αυτόπτων μαρτύρων), αλλά και προσωπικά βιώματα ή/και υποκειμενικές εκτιμήσεις και αντιλήψεις του συγγραφέα (Beck 1993, 254). Ένα ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα του κειμένου, η –επίσης αναγνωρισμένη– λογοτεχνικότητά του, απορρέει εν πολλοίς από τον προσωπικό αυτό χαρακτήρα, αφορά ωστόσο και την ιδιαίτερη, δραματικής (δηλαδή θεατρικής) υφής, παρουσίαση της αφηγούμενης ύλης, κατά τα διδάγματα της γαλλικής χρονικογραφικής παράδοσης. Η έρευνα έχει επισημάνει όχι μόνο τις αφηγηματικές αρετές αλλά και τις ποικίλες λογοτεχνικές εκφάνσεις του έργου (λ.χ. Πιερής 2015), οι οποίες στοιχειοθετούν μια συνεκτική διήγηση που γίνεται «συναρπαστική στα σημεία όπου ο Μαχαιράς αναφέρει γεγονότα που τα έζησε από κοντά, μηχανογραφίες της αυλής, συνωμοσίες και συζυγικές απιστίες» (Vitti 2003, 45): σημεία στα οποία προφανώς αποστασιοποιείται (σε κάποιο βαθμό) από τη θεοκρατική μεσαιωνική αντίληψη, που ως δεσπόζουσα συνιστώσα της μακρόχρονης χρονικογραφικής παράδοσης, δυτικής και ανατολικής, μολιάζεται με τη θυμοσοφία και τον διδακτισμό (Κεχαγιόγλου 1999, 76).

Η πρώιμη διάδοση και διάχυση του έργου αφορά μεταφράσεις του στα ιταλικά, που χρησίμευσαν, από τον 16ο αι. κ.ε., ως πρότυπα σε (ιταλόγλωσσα και μη) χρονικογραφικά έργα στην Κύπρο και αλλού. Μάλιστα, σε τοπικό επίπεδο οι καινοτομίες του Μαχαιρά εγκαινιάζουν μια χρονικογραφική παράδοση, που συνίσταται σε δύο διακριτούς πόλους: αφενός, στη χρήση ενός δημώδους (εδώ κυπριακού) λογοτεχνικού ιδιώματος: αφετέρου στην προσφυγή στον πεζό λόγο. Και τα δύο στοιχεία λειτουργούν αντιστικτικά σε σχέση με την πρακτική των σύγχρονων βυζαντινών ιστοριογράφων/χρονικογράφων, οι οποίοι, με την καλλιέργεια της αρχαϊζουσας γλώσσας, ρέπουν προς μια ακατάσχετη μίμηση του ύφους κλασικών συγγραφέων όπως ο Ηρόδοτος ή ο Θουκυδίδης (Πολίτης 1993, 57), γράφοντας αποκλειστικά σε

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν* του Λεόντιου Μαχαιρά)

δεκαπεντασύλλαβους στίχους, που ούτως ή άλλως αποτελούσαν το βασικό όχημα της λογοτεχνικής έκφρασης και των δημοδών συγγραφέων του ευρύτερου ελληνόφωνου χώρου (Χόλτον 2000, 257· Vittì 2003, 43-44). Άμεσος συνεχιστής του Μαχαιρά στη συγγραφή της κυπριακής ιστορίας θεωρείται ο Γεώργιος Βουστρώνιος, του οποίου η πεζή και ιδιοματική *Διήγησις Κρονίκας Κύπρου* αφηγείται (περισσότερο συνοπτικά) τα γεγονότα των ετών 1458-1501, επεκτείνοντας τα όρια της τοπικής ιστοριογραφίας και στη βενετική περίοδο (1489 κ.ε.). Αλλά και έξω από τη Μεγαλόνησο, στους αμέσως επόμενους αιώνες πληθαίνουν οι συγγραφείς που γράφουν δημώδη πεζά (συντομότερα ή εκτενέστερα) χρονικά τοπικού ή/και αυτοβιογραφικού ενδιαφέροντος· αναφέρουμε, για παράδειγμα, το [Χρονικόν του μοναστηριού του Αγίου Θεοδώρου των Κυθήρων](#) του μοναχού Χειλά, τη [Διήγησιν του ιεροθέου Αββατίου](#) και το [Χρονικό του Γαλαξειδιού](#) του ιερομόναχου Ευθύμιου, ως ελάχιστα αντιπροσωπευτικά παραδείγματα.

Στη νεότερη εποχή η ανακάλυψη και οι πρώτες εκδόσεις του *Χρονικού* του Μαχαιρά, από τα μέσα ως το τέλος του 19ου αιώνα αντίστοιχα, πυροδότησαν, στις αρχές του 20ού, την ανεπιφύλακτα ενθουσιώδη υποδοχή, σύμφωνη με τις δημοτικιστικές προτεραιότητες της εποχής, «η οποία εξηγεί την εξέχουσα θέση που του δίνεται στις ανθολογίες της “δημοτικής πεζογραφίας”, όπως και στην ελληνοκυπριακή εκπαίδευση» (Κεχαγιόγλου 1999, 76). Εξάλλου, εγκωμιαστικά σχόλια περιλαμβάνονται σε όλες τις σύγχρονες ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας/γραμματολογίες, ενώ αυξανόμενο παρουσιάζεται και το ενδιαφέρον για τις πτυχές της ποιητικής του κειμένου, όπως αποτυπώνεται στη βαθμιαία και σταθερή πύκνωση των σχετικών μελετημάτων (βλ. Πιερής & Νικολάου-Κονναρή 1997) αλλά και τη διοργάνωση ενός ειδικού συμποσίου αποκλειστικά για τους δύο κύριους χρονικογράφους, Μαχαιρά και Βουστρώνιο (Λευκωσία 1996). Πέρα από το πεδίο της λογοτεχνικής ιστορίας και κριτικής, το αφηγηματικό υλικό του Μαχαιρά έχει εμπνεύσει ποικίλες λογοτεχνικές και καλλιτεχνικές μεταπλάσεις (βλ. αναλυτικά Κεχαγιόγλου 1986· πρβλ. τον βιβλιογραφικό κατάλογο στο Πιερής & Νικολάου-Κονναρή 1997, 111-114), με πιο χαρακτηριστική ίσως τη μοντερνιστική σεφερική συλλογή *Κύπρον, ού μ' εθέσπισεν* (1η έκδ. 1955 με αυτόν τον τίτλο· με τον τίτλο *Ημερολόγιο καταστρώματος Γ'*, στη συγκεντρωτική έκδ. του 1962). Επιπρόσθετα, έναν

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν* του Λεόντιου Μαχαιρά)

σταθερό φορέα διάδοσής του αποτελεί στις μέρες μας η αδιάλειπτη επί 19 ολόκληρα χρόνια (από το 1998) θεατρική διασκευή του από το Θεατρικό Εργαστήρι Πανεπιστημίου Κύπρου (Θ.Ε.ΠΑ.Κ), σε κείμενα του καθηγητή Μιχάλη Πιερή, μουσική του Αντώνη Ξυλούρη-Ψαραντώνη και σύνθεση του Ευαγόρα Καραγιώργη. Δείγματα από την επίσημη ηχογράφηση της διασκευής αυτής μπορεί να ακούσει κανείς στο πολυμεσικό υλικό των ανθολογούμενων αποσπασμάτων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Beck 1993

Hans-Georg Beck, *Ιστορία της βυζαντινής δημόδους λογοτεχνίας*, μτφρ. Νίκη Eideneier, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1993, σ. 254-255.

Ζήρας 2007

Αλέξης Ζήρας, «Μαχαιράς, Λεόντιος (Κύπρος, β' μισό 14ου αι.- Μ. Ασία, α' μισό 15ου αι.)», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 1366-1367.

Κεχαγιόγλου 1986

Γιώργος Κεχαγιόγλου, «Χρονικό και λογοτεχνήματα: Τύχες του Λεόντιου Μαχαιρά στη νεοελληνική λογοτεχνία», *Αφιέρωμα στον Νίκο Σβορώνο*, τ. 2, επιμ. Βασίλης Κρεμμυδάς & Χρύσα Μαλτέζου & Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1986, σ. 405-442.

Κεχαγιόγλου 1999

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν του Λεόντιου Μαχαιρά*)

Γιώργος Κεχαγιόγλου (επιμ.), *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο. Τόμος Β΄1: 15ος αιώνας-1830*, Σοκόλης, Αθήνα 1999, σ. 70-89.

Κεχαγιόγλου 2001

Γιώργος Κεχαγιόγλου (επιμ.), *Πεζογραφική ανθολογία. Αφηγηματικός γραπτός νεοελληνικός λόγος. Βιβλίο πρώτο: Από τα τέλη του Βυζαντίου ως τη Γαλλική Επανάσταση*, ΑΠΘ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 2001, σ. 47-59.

Πιερής & Νικολάου-Κονναρή 1997

Μιχάλης Πιερής & Άγγελ Νικολάου-Κονναρή, *Λεοντίου Μαχαιρά*, Εξήγησις της γλυκείας χώρα Κύπρου η ποία λέγεται Κρόνικα τουτέστιν Χρονικόν, *Βιβλιογραφικός οδηγός, ΕΚΕΕ XVII* (Λευκωσία 1997), σ. 75-114.

Πιερής 1991

Μιχάλης Πιερής, *Από το μερτικόν της Κύπρου (1979-1990). Κριτικά κείμενα για τους Μαχαιρά, Μιχαηλίδη, Καβάφη, Καρνωτάκη, Σεφέρη, Διαμαντή, Μόντη, Πιερίδη, Χαραλαμπίδη, Καστανιώτης* 1991, σ. 243-348.

Πιερής 1993

Μιχάλης Πιερής, «Για μια νέα κριτική έκδοση του *Χρονικού του Μαχαιρά*», *Αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συνεδρίου Neograeca Medii Aevi (Βενετία, 7-10 Νοεμβρίου 1991)*, τ. 2, επιμ. Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών, Βενετία 1993, σ. 343-348.

Πιερής 2012

Μιχάλης Πιερής, «Η “Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου” για μας σήμερα (ζητήματα ιδεολογικής πρόσληψης του Μαχαιρά)». *Πρακτικά του Δ΄ Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*,

---

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν του Λεοντίου Μαχαιρά*)

Λευκωσία 29 Απριλίου-3 Μαΐου 2008, επιμ. Ελευθέριος Αντωνίου, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία 2012, σ. 573-586.

Πιερής 2015

Μιχάλης Πιερής, «Για τα “πεζά” ποιήματα του Μαχαιρά», *Διά ανθύμησην καιρού και τόπου. Λογοτεχνικές αποτυπώσεις του κόσμου της Κύπρου. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Λευκωσία, 6-9 Οκτωβρίου 2012*, επιμ. Μιχάλης Πιερής, Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού – Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία 2015, σ. 61-82.

Πολίτης 1993

Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ΜΙΕΤ, Αθήνα ⁸1993, σ. 57.

Vitti 2003

Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 2003, σ. 43-45.

Χόλτον 2000

Ντέιβιντ Χόλτον, «Μια ιστορία παραμέλησης: Η κυπριακή γραμματεία την περίοδο της Βενετοκρατίας», *Μελέτες για τον Ερωτόκριτο και άλλα νεοελληνικά κείμενα*, Καστανιώτης, Αθήνα 2000, σ. 253-260.

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»

Δημήτρης Κιτσούλης, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν του Λεόντιου Μαχαιρά*)